

از وارث

قا

ونوشه

♦ بهگزینی ♦ نقد و تحلیل داستان‌های کوتاه

مازندران و گلستان

(۱۳۸۰ - ۱۳۰۰)

روح اله مهدی‌پور عمرانی

حسین اعتمادزاده

نشر شلفین

از وارث تا نوشته

روح الله مهدی پور عمرانی

حسین اعتمادزاده

انتشارات شلفین

حروف چین: صغری ابراهیمی

صفحه آرای: شلفین

تیراژ: ۳۲۰۰ نسخه

سال و نوبت چاپ: ۱۳۸۳ - نخست

چاپ: البرز

شابک: ۹۶۴-۷۸۰۷-۷۱-۶

قیمت: ۲۵۰۰ تومان

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

از وارث تا نوشته (مجموعه داستان) مؤلفان: روح الله مهدی پور عمرانی؛

حسین اعتمادزاده . .

ساری: نشر شلفین، ۱۳۸۳

ص: ۵۳۳

کتابنامه: بصورت زیرنویس

I.S.B.N.: 964-7807-71-6

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا (فهرست نویسی پیش از انتشار).

الف. اعتمادزاده، حسین، مهدی پور عمرانی، روح الله، نویسنده همکار. ب. عنوان.

۸ فا ۳/۶۲

PIR ۸۲۲۳ / م ۵ الف ۲

مرکز پخش: ساری - انتشارات شلفین

۰۱۵۱ ۲۲۶۲۸۰۶ و ۲۲۷۶۹۰۰

ص.پ ۴۸۱۷۵ - ۱۱۹۴

www.shelfin.com

E:info@shelfin.com

فهرست

سخن ناشر

۱۳	پیش‌گفتار
۴۹	□ علی اسفندیاری
۵۱	نفتخواره
۵۹	نگاهی به داستان نفتخواره
۶۵	□ حسین اعتمادزاده
۶۷	کولی
۷۶	نگاهی به داستان کولی
۷۹	□ عبدالرحمان اونق
۸۱	سورتک
۹۵	نگاهی به داستان سورتک
۹۷	□ عباس پهلوان
۱۰۱	قربانی
۱۰۶	نگاهی به داستان قربانی
۱۰۹	□ عبدالصالح پاک
۱۱۱	آی جمال
۱۱۷	نگاهی به داستان آی جمال

۱۲۱	□فریدون تنکابنی
۱۲۳	راه رفتن روی ریل
۱۳۰	نگاهی به داستان راه رفتن روی ریل
۱۳۳	□اسماعیل جمشیدی
۱۳۵	گارسه
۱۴۵	نگاهی به داستان گارسه
۱۴۹	□محمدجوادیان کوتنایی
۱۵۱	در پهنای شب
۱۶۰	نگاهی به داستان در پهنای شب
۱۶۵	□ابراهیم حسن بیگی
۱۶۷	معمای مسیح
۱۷۶	نگاهی به داستان معمای مسیح
۱۷۹	□مهوش خان نژاد
۱۸۱	همسفر با خورشید
۱۸۸	نگاهی به داستان همسفر با خورشید
۱۹۱	□میترا داور
۱۹۳	شب به یادماندنی
۱۹۸	نگاهی به داستان شب به یادماندنی
۲۰۳	□بابک دلاور
۲۰۵	شب و پرندگان روز پرواز
۲۴۱	نگاهی به داستان شب و پرندگان روز پرواز
۲۴۷	□محمدعلی سجادی
۲۴۹	گت آقا
۲۵۳	نگاهی به داستان گت آقا

۲۵۵.....	□ میرحسین طاهری تاری
۲۵۷.....	شوکا
۲۶۲.....	نگاهی به داستان شوکا
۲۶۷.....	□ احسان طبری
۲۶۹.....	دریا! دریا!
۲۹۴.....	نگاهی به داستان دریا! دریا!
۲۹۹.....	□ اسدالله عمادی
۳۰۱.....	درختِ خون
۳۱۱.....	نگاهی به داستان درختِ خون
۳۱۷.....	□ داریوش عابدی
۳۱۹.....	رویای شرقی
۳۳۷.....	نگاهی به داستان رویای شرقی
۳۴۱.....	□ علی رضا علی نژاد قمی
۳۴۳.....	نامه
۳۵۰.....	نگاهی به داستان نامه
۳۵۳.....	□ رضا علامه زاده
۳۵۵.....	کجباد
۳۷۶.....	نگاهی به داستان کجباد
۳۸۱.....	□ حسین قناعت
۳۸۳.....	الیاد
۴۰۳.....	نگاهی به داستان الیاد
۴۰۷.....	□ امیر قنبری
۴۰۹.....	روزنامه خاطرات ظل السایه
۴۱۲.....	نگاهی به داستان روزنامه خاطرات ظل السایه

۴۱۵.....	□ قاسم لاربن (رحیمیان)
۴۱۷.....	مانکن
۴۲۳.....	نگاهی به داستان مانکن
۴۲۷.....	□ روح الله مهدی پور عمرانی
۴۲۹.....	یک نفر از پشت کوه صدا می زند
۴۳۶.....	نگاهی به داستان یک نفر از پشت کوه صدا می زند
۴۴۵.....	□ انوشه منادی
۴۴۷.....	شغال
۴۵۴.....	نگاهی به داستان شغال
۴۵۷.....	□ محمد ابراهیم معیری
۴۵۹.....	جای خالی ماه
۴۶۴.....	نگاهی به داستان جای خالی ماه
۴۶۷.....	□ حسین میر کاظمی
۴۶۹.....	جویبار
۴۸۲.....	نگاهی به داستان جویبار
۴۸۷.....	□ محمد نوروزی
۴۸۹.....	ماری
۵۰۹.....	نگاهی به داستان ماری
۵۱۳.....	□ جعفر نصیری قلعه سری
۵۱۵.....	باران
۵۲۱.....	نگاهی به داستان باران
۵۲۵.....	□ سعید واقفی
۵۲۷.....	سیبیل
۵۳۱ - ۵۳۳.....	نگاهی به داستان سیبیل

سخن ناشر

از وارث تا ونوشه ره‌آوردی است ارزشمند که حکایت و سیر داستان‌نویسی استان‌های مازندران و گلستان را باز می‌گوید. بی‌گمان دستیابی به آینده‌ای مطلوب، مستلزم بازشناسی دقیق سرگذشت ادبیات داستانی و بررسی آثار اندیشمندان این قلمرو است. باتوجه به اینکه در جامعه‌ی فرهنگی ما، جای خالی پژوهشی، مستقل و ارزشمند که پاسخگوی نیاز خیل مشتاقان این حوزه باشد، محسوس است، مجموعه‌ی حاضر با هدف پاسخ‌گویی به این نیاز گرد آمده است.

این کتاب حاصل تلاش و تحقیق ادبی دو پژوهشگر فرهیخته‌ی مازندران است.

حسین اعتمادزاده که پیشگفتار، نقد داستان «یک نفر از پشت کوه صدا می‌زند» و گزینش نیمی از داستان‌ها را به انجام رسانید و روح الله مهدی‌پور عمرانی که نقد بقیه‌ی داستان‌ها و گزینش نیمی از آثار نویسندگان را بر عهده داشته است.

پدیدآورندگان اثر، از دیرباز در عرصه‌ی ادبیات داستانی (نقد و نویسندگی) فعالیت‌های ارزنده‌ای داشته و آثار گوناگونی نیز عرضه نموده‌اند.

نگرش جامع، به تاریخچه‌ی داستان‌نویسی دو استان، که در پیش‌گفتار، تدوین گردید، از ویژگی‌های بارز اثر است. و نیز نقد و بررسی موشکافانه‌ی آثار صاحبان قلم و نوآمدگان عرصه‌ی داستان، که خوشبختانه پدیدآورندگان کتاب از عهده‌ی آن نیکو برآمده‌اند.

امید است پژوهش پیش‌رو برای عموم علاقه‌مندان و نیازمندان به گنجینه‌ی ادبیات داستانی معاصر، سودمند افتد و نیز در آینده‌ای نزدیک شاهد تلاشی دیگر در راستای حرمت نهادن و تکریم به صاحبان اندیشه و جایگاه قلم باشیم.

پیش‌گفتار

جستاری در ادبیات داستانی مازندران و گلستان

مازندران سرزمین افسانه‌هاست. سرزمین قصه‌هایی که از زمان‌های بسیار دور، سینه‌به‌سینه به ما رسیده است. قصه‌هایی که هنوز برای مردم این سرزمین، دلپذیر و دلنشین‌اند.

روستاییان این خطه، هنوز در شب‌نشینی‌هایشان این قصه‌ها را که ریشه در اسطوره‌ها و تاریخ سرزمین‌شان دارد، روایت می‌کنند. کشاورزان به‌گاه شب‌پایی در کومه‌ها، با این قصه‌ها و افسانه‌ها شب را به صبح می‌رسانند و چوپانان، شب‌های مهتابی گرد هم می‌آیند و از نقل آن‌ها لذت می‌برند. در میان اسطوره‌ها و افسانه‌های گوناگون مازندران، قصه‌های عاشقانه، حدیث دیگری است. قصه‌هایی چون «امیر و گوهر» و «طالب و زهره» و ...

طالب را دختری به زبان اول شخص روایت می‌کند. او دختری است، که از محبوب خود طالب سخن می‌گوید. طالب از زهری که نامادری‌اش در غذای او ریخته است اطلاع می‌یابد. سپس عشق جان‌سوز دختر عموی‌اش، زهره را وا می‌نهد و خانه و دیارش را ترک می‌کند. این حکایت که سال‌هاست که با نوای نی چوپانان روایت می‌شود و برای همگان آشناست.

داستان‌نویسی در مازندران و گلستان هم‌زمان با داستان‌نویسی نوین در ایران متولد شد. پس لازم است که پیش از پرداخت ادبیات داستانی این مناطق، نیم‌نگاهی به ادبیات داستانی در ایران داشته‌باشیم.

مسیر داستان‌نویسی در ایران

هم‌زمان با دگرگونی‌های بزرگ در ساختار و درون‌مایه‌های زندگی مردم ایران در دوره‌ی بعد از مشروطه، داستان‌نویسی نیز هم‌سو با دیگر داده‌های ذهنی و فکری تمدن غرب در ایران متولد شد.

در ابتدا نویسندگان به تقلید از ادبیات مغرب زمین به تحریر رمان‌هایی با مضامین تاریخی و اجتماعی پرداختند. در این دوره گرایش نویسندگان به موضوع و مضمون تاریخی بسیار زیاد بود. آنان با آوردن اسامی تاریخی و افزودن چاشنی تخیل، آثاری را خلق می‌کردند. این رمان‌ها بر اساس دیدگاه‌های سیاسی، اجتماعی و گروهی و فردی کسانی پدید می‌آمد، که در آن روزگار به جستجوی هویت و افتخارات از دست رفته‌ی ملی‌شان بودند.

از جمله‌ی این رمان‌ها، می‌توان به رمان «شمس و طغرا» اثر محمدباقر خسروی، «عشق و سلطنت» یا «فتوحات کوروش کبیر» نوشته‌ی شیخ موسی کبودرآهنگی، «داستان‌باستان» یا سرگذشت «کوروش کبیر» نوشته‌ی میرزا حسن‌خان بدیع و «دامگستران» یا «انتقام خواهان مزدک» از عبدالحسین صنعتی‌زاده کرمانی اشاره کرد.

این نوع رمان‌ها با وجود بازگویی اعتبارات و افتخارات تاریخی و ملی برای مدتی گذرا، خوانندگان را راضی می‌کرد، اما به علت پرداختن به توصیف طبقه‌های حاکم، با زندگی عامه‌ی مردم همخوانی نداشت. علاوه بر آن، امکان ارتباط اجتماعی خود را با ساختار زندگی اجتماعی مردم از دست داده بودند. این عوامل راه را برای خلق رمان‌هایی با مضمون‌های اجتماعی آماده ساخت.

رمان‌های اجتماعی به افشای بحران‌های جامعه پرداخت. آغازگر این راه مشفق کاشانی بود. محمد مسعود و محمد حجازی نیز به نوشتن این‌گونه رمان‌ها، علاقه نشان دادند. آن‌ها در فضایی که بنیان مشروطه فرو می‌ریخت به نوشته‌ها رنگ و بوی یأس و ناامیدی دادند. در آن نوشته‌ها، طبقه‌های متوسط اجتماعی، خواهان دگرگونی سریع برای رهایی از شرایط موجود، بودند.

«تهران مخوف» نخستین رمان اجتماعی بود، که مشفق کاظمی در سال ۱۳۰۴ به صورت پاورقی در روزنامه‌ی «ستاره‌های ایران» و بعدها به صورت کتاب به چاپ رسانید. این رمان تصویری از آشفتگی‌ها و بی‌بند و باری‌های جامعه‌ی سال‌های پس از دوره‌ی مشروطه است. از دیگر رمان‌های اجتماعی، «تفریحات شب» اثر محمد مسعود، «زیبا» نوشته‌ی محمد حجازی و «چشم‌هایش» نوشته‌ی «بزرگ علوی» بودند.

در ادامه‌ی حیات رمان‌های اجتماعی، «عباس خلیلی» «روزگار سیاه» را در روزنامه‌ی «شفق سرخ» منتشر ساخت، که در آن نویسنده‌ی گریزان از اجتماع و سیاست، به آغوش کوهسار پناه می‌برد.

رمان‌های اولیه در ایران به علت‌های گوناگون رواج و رونق چندانی نیافت و آثار بدیعی به بار ننشست.

همان‌طور که ذکر شد، رمان‌های تاریخی به موضوعاتی پرداختند، که با وقایع روزگار خواننده مناسبتی نداشتند؛ همچنین رمان‌های اجتماعی در ابتدای راه بودند و کم‌تر با استقبال مخاطبان مواجه می‌شد. آن‌چه گرایش به رمان‌های داخلی را کمتر می‌ساخت، رواج ترجمه رمان‌های خارجی بود. این شرایط میدان را برای پدیدآمدن داستان‌های کوتاه در ادبیات داستانی ایران هموار ساخت. نویسندگان به داستان‌های کوتاه پرداختند و در این زمینه قدم‌های مثبتی برداشتند. «محمدعلی جمالزاده» با انتشار مجموعه‌ی داستان کوتاه «یکی بود یکی نبود» در سال ۱۳۰۰ پرچم داستان‌نویسی کوتاه را در

ایران برافراشت. ویژگی‌های خاص داستان کوتاه مثل صرفه‌جویی زمان، انعطاف و قابلیت آن موجب شد، تا به‌زودی با اقبال عمومی روبه‌رو شود.

دوره‌های داستان‌نویسی در مازندران و گلستان

ادبیات داستانی در مازندران، هم‌سو با تولد و پویای تدریجی ادبیات داستانی ایران، متولد می‌شود؛ البته تولد ادبیات داستانی در گرگان (گلستان فعلی) دیرتر و پویای آن کندتر است. با توجه به این که حوزه‌ی کار کتاب حاضر دوره‌ای طولانی از سال ۱۳۰۰ تا امروز را در بر می‌گیرد، برای مطالعه و بررسی عمیق‌تر، داستان‌نویسان و آثار آن‌ها را در سه دوره کند و کاو و تجزیه و تحلیل (نقد و بررسی) می‌کنیم.

دوره‌ی اول که از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۰ ادامه می‌یابد.

دوره‌ی دوم که دهه‌ی پنجاه را در بر می‌گیرد.

دوره‌ی سوم که از سال ۱۳۶۰ آغاز می‌شود.

الف) نسل اول (۱۳۰۰-۱۳۵۰ هـ. ش)

نسل اول، نویسندگان زیر را در بر می‌گیرد:

۱. علی اسفندیاری (نیما) (۱۲۷۴-۱۳۳۸) یوش - (۱۳۳۸)

۲. احسان طبری (۱۲۹۵ - ساری - ۱۳۶۸)

۳. قاسم لارین (رحیمیان) (۱۲۹۳- بابل)

۴. جواد فاضل (۱۲۹۳- آمل - ۱۳۴۰)

۵. عباس پهلوان (۱۳۱۶ - بابل)

۶. اسماعیل جمشیدی (۱۳۲۲- آمل)

۷. فریدون تنکابنی (۱۳۱۶- تهران)